

Az építőanyagipar kutatási-fejlesztési feladatai az ötödik ötéves tervben

Szabó János MTA levelező tag, építésügyi és városfejlesztési minisztériumi államtitkár

A népgazdaság fejlesztésében vitathatatlanul fontos szerepet tölt be az építőipar, hiszen a beruházásoknak mintegy a fele építésként valósul meg. Az építőipar teljesítőképességét — az élőmunka mellett — alapvetően az építőipar ipari háttere határozza meg. Ezen belül a szilikát alapú építőanyagipar — melynek szerepe változatlanul jelentős, sőt kis mértékben növekvő — fejleszthetősége elsődlegesen a hazai nyersanyag adottságoktól függ. A növekvő igényeket hosszú távon csak a gondosan feltárt nyersanyag bázison nyugvó építőanyag gyártási programmal lehet kielégíteni. Ezért az építőanyagipari nyersanyagkutatás közép- és hosszú távú terveit csak úgy tudjuk megfogalmazni, ha ismerjük az építési feladatokat és az ehhez szükséges építőanyagipari fejlesztési célokat.

I.

Az V. ötéves tervben az építőipar termelési feladata több mint hétszáz milliárd forint. Olyan feladatai vannak — többek között — mint

- az energiabázis növelésével kapcsolatos beruházások,
- a vegyipar fejlesztése,
- az építőanyagipar kapacitás bővítése,
- 430—440 ezer lakás megépítése, a korszerű technológiák részarányának növelésével,
- kulturális és egészségügyi hálózat fejlesztése.

Az ötödik ötéves tervben, de még a következő tizenöt évben is a szilikátbázisú építőanyagok tömeges építőipari felhasználásával számolunk, annak ellenére, hogy az úgynevezett könnyűszerkezetes építési módot fokozódó arányban alkalmazzuk.

Az építőanyagipar III. ötéves tervben megkezdett tervszerű rekonstrukciója az elmúlt öt esztendőben felgyorsult. A korábbi éveket jellemző építőanyagellátási zavarokat sikerült jórészt megszüntetni, illetve jelentősen csökkenteni. Az építőanyagipar 32%-os termelési növekedésével biztosítani lehetett a IV. ötéves terv építőipari feladatainak teljesítését.

A cementiparban befejeződött a Beremendi Cementgyár építése, kedvezően alakult üzembe állítása. A Beremendi Cementgyár létesítésével új cementgyártási technológia hazai bevezetésére került sor, ami nemcsak a tervezők és üzemeltetők számára jelentett új feladatot, hanem a nyersanyagkutatást és technológiai minősítést végzők számára is. A IV. ötéves tervben valósult meg és lépett üzembe a hejőcsabai cementgyár és vette kezdetét a belpátfalvai gyár építése.

A téglá- és cserépipari rekonstrukció a korszerű, nagy üregtérfogató falazóanyagok részarányának jelentős növekedését eredményezte. A kedvező hő- és hangszigetelő tulajdonságú

vázkerámiai termékek gyártása fokozott követelményt támaszt a nyersanyagkutatással szemben is.

Kedvezően fejlődött a hazai nyersanyagbázison alapuló burkolólap-gyártás is.

II.

A népgazdaság V. ötéves tervében előírt feladatok határozzák meg az építőanyagipari fejlesztés fő irányát. Ezek közül nyersanyag vonatkozásában kettőt lehet kiemelni:

- biztosítani kell az építőipar, valamint a lakosság folyamatos, zavartalan építőanyag ellátását és ezt döntően a hazai nyersanyagforrásokra alapozva kell megoldani;
- a technológiák korszerűsítésével csökkenteni kell a fajlagos anyag- és energiafelhasználást.

A népgazdasági terv a termelési volumen növelését 30%-ban irányozta elő, a beruházásokra fordítható összeget 29—30 milliárd Ft-ban határozta meg.

Összhangban az építőipar fejlesztésével kiemelt feladat:

- mészhidrát,
- a cement,
- osztályozott kavics,
- falburkoló csempe,
- padlóburkoló lap,
- egészségügyi kerámia- és síkúveg gyártás fejlesztése, valamint az út- és vasútépítéshez a zúzottkő-termelés növelése.

A cementtermelést a jelenlegi 3,8 millió tonnáról 5,4—5,6 millió tonnára kell emelni (ez 45%-os termelésnövekedést jelent!). Befejeződik a belpátfalvai cementgyár építése. Körülbelül egy millió tonnára fut le 1980-ra az új gyárban a cementtermelés. A Dunántúli Cementgyár előkészítő munkáit (nyersanyagkutatás, tervezés) úgy kell ütemezni, hogy a beruházást a tervidőszak végén indítani lehessen.

A kőbányászati területén az útépitési kőanyagokkal szemben támasztott minőségi és mennyiségi igény határozza meg a fejlesztést.

A jelenlegi 7,8 millió tonnás termelést — rekonstrukciókkal és új bányanyitásokkal — közel 2,0 millió tonnával kell növelni.

A nemes, kiváló minőségű kőzetvagyon jelentős része természet- és tájvédelmi körzetek területére esik, ezért takarékosan kell vele gazdálkodni.

Fokozni kell a karbonátos kőzetek részarányát. A felhasználási körzetek közelében telepített bányákkal a nemes kőzeteket pótolhatjuk, helyettesíthetjük és egyúttal szállítási költséget takarítunk meg.

A téglá-, cserép- és tűzállóanyagipar termékeinek és technológiájának modernizálása az V.

ötéves terven tovább folytatódik. Új követelmény a falazóanyagokkal szemben a kedvezőbb hő- és hangszigetelés. Tovább szűkül arányaiban az égetett téglák alkalmazási területe, de elsősorban a magánépítkezéseknél fontos szerepe továbbra is megmarad. Ezért 1980-ig a jelenlegi termelést — korszerűbb keretek között — 5⁰/₀-kal növeljük.

A téglaiipari rekonstrukcióval az a — szám-szerűsíthető — célunk, hogy:

- a tömör téglák aránya 30⁰/₀-ra csökkenjen;
- a 25—40⁰/₀ üregtérfogatú termékek részaránya 15—20⁰/₀;
- a 40⁰/₀ feletti ürtérfogatú termékek pedig 10—15⁰/₀ legyen.

A cseréptermelem kapacitása több mint évi 20 millió darabbal növekszik és megközelíti a 200 milliót. Tovább folytatjuk az elavult technológiájú és kimerült, vagy minőségileg gyenge nyersanyag vagyónú üzemek leállítását.

Növelni kell elsősorban a lakosság ellátása érdekében a kerámia fődém béléstestek termelését is. Ez a korszerű termék egyúttal a cement-takarékosságot is szolgálja.

A szigetelőanyagipart az energiatakarékosság követelményeinek megfelelően kívánjuk fejleszteni. A nemzetközi tendenciákkal összhangban nekünk is fel kell ismerni a szilikáletalapú hőszigetelő anyagok (perlit, pumicit; üveg- és ásványgyapot; gázsilikát) jelentőségét. Kedvező adottság, hogy a gyártáshoz szükséges ásványvagyon jórészt idehaza rendelkezésre áll. A szigetelőanyagipar kapacitását a már megkezdett beruházásokkal együtt 85⁰/₀-kal bővítjük, az üveggyapot- és gázsilikátgyártás beruházási munkáit a tervidőszak végén megindítjuk.

A finomkerámiaiparban a tervidőszak során 36⁰/₀-os termelésnövekedést akarunk elérni. A lakásépítés és a közösségi építés egyaránt igényli az építési kerámiák termelésének erőteljes növelését.

A nemes anyag bázisú *falburkolólap gyártást* 3,4 millió m²-ről 6,7 millió m²-re, a padlóburkolólap gyártást pedig 2,0 millió m²-ről 3,4 millió m²-re kell növelni.

A földtani kutatási eredmények az ilyen mértékű fejlesztést kellő mennyiségű és minőségű nyersanyaggal megalapozták.

Az *üvegipar fejlesztése* 40⁰/₀-os előirányzatával meghaladja az ágazat átlagos fejlesztési ütemét. A nyersanyag mintegy 80⁰/₀-a hazai bányából kerül ki.

III.

A hazai építőanyagipar 1975-ben mintegy 70 millió tonna nyersanyagot termelt és dolgozott fel termékké. Az V. ötéves terv végére a nyersanyagtermelés eléri a 80 millió tonnát, amelynek több mint 50⁰/₀-át nagy kapacitású korszerűen gépesített bányüzemek adják. Ilyen nagytömegű nyersanyagot folyamatosan, jó átlagminőséggel csak gondos földtani kutatás és rendszeres bányaföldtani előkészítés alapján lehet kitermelni.

A IV. ötéves tervben megvalósult ill. megkezdett és az V. ötéves terv első három évében befejeződő beruházások nyersanyagellátása az utóbbi évek földtani kutatási eredményei alapján biztosított. A tervidőszak második felében induló beruházások nyersanyagkutatása beindult, illetve ez évben indul.

A folyamatban lévő kutatások közül a Dunántúli Cementgyár nyersanyag-feltárását kell kiemelni. A korábbi cementipari kataszterezési munkák, valamint az ideális üzemtelepítési variációk alapján a földtani kutatás több alternatívában 1974. januárjában indult meg. A kutatásban az ÉVM részéről a Földmérő és Talajvizsgáló Vállalat és a Szilikátipari Központi Kutató- és Tervező Intézet, míg a NIM részéről az Országos Földtani Kutató és Fúró Vállalat vett részt.

A Központi Földtani Hivatal segítségével a jól koordinált és nagy kutatási erő koncentrációval végrehajtott kutatásoknál már 1974-ben olyan részjelentések álltak rendelkezésünkre, amelyek alapján a fejlesztési cél készítésének tervezési munkái megindulhattak. Külön elismerést érdemelnek a földtani kutatók azért, hogy ezzel a munkával párhuzamosan végrehajtották az új Bélapátfalvai Cementgyár nyersanyag- és vízkutatási munkáit is.

A Dunántúli Cementgyár telepítésében még nem született döntés. Ez a körülmény a nyersanyagkutatás több alternatívás továbbfolytatásával kapcsolatban félreértésekre, a kutatási munka ütemének csökkentésére, a továbbkutatási tervek jóváhagyásának elhúzóására vezetett.

A kérdés valóban nem egyszerű. A döntést befolyásolja — a népgazdaság teherviselő képességén túl — a választandó technológia, a munkaerőellátottság, szállítási lehetőségek, a természet és környezetvédelem is. Nem jelentéktelen döntési tényező a Tatabányai Cementgyár korszerűtlensége (a gyár 1985. körül leállításra kerül!) és a komplex szénpernye hasznosítási program is amelyben a technológiai kérdések és a beruházási költségek tapasztalati hiány okozta bizonytalansága miatt még nem születhetett egyértelmű állásfoglalás.

Az V. ötéves terv egy új cementgyár beruházás indítását a tervidőszak második felére irányozza elő. Ez a nyersanyagkutatás vonalán olyan kötelezettséget jelent, hogy legkésőbb 1978-ig az új gyár nyersanyag-vagyona részletes fázisban ismert legyen. A már befejezett felderítő fázisú kutatásokat minden alternatívánál előzetes-részletes fázisig folytatni kell.

Ez a több alternatívás kutatás csak látszólag köti le feleslegesen az egyébként szűkös feltáró kapacitást. Azonban a távlati cementszükséglet a VI. ötéves terv végére egy újabb cementgyári beruházás indítását teszi szükségessé és a jelenlegi feltárási alternatívák már annak tervezéséhez is alapadatokkal szolgálnak.

Az építőanyagipari nyersanyagok földtani kutatását a már kialakult helyes gyakorlat alapján úgy kell továbbfejleszteni, hogy az teljes összhangban legyen a már elkészült ágazati hosszútávú programokkal, fejlesztési koncep-

ciókkal. Arra kell törekedni, hogy a nyersanyagkutatások legalább öt évvel megelőzzék a konkrét ipartelepítés műszaki tervezési munkálatait.

IV.

Értékelve az elmúlt években végrehajtott földtani kutatásokat, megállapítható, hogy azok jól szolgálták az építő- és építőanyagipar fejlesztését, biztonságot, készlet-ellátottságot és kedvező minőségi változást eredményeztek. Az építőanyagipar fejlesztési feladatait csak azért teljesíthettük, mert kellő időben rendelkezésünkre álltak a földtani alapozó kutatások eredményei. Néhány területen tovább, magas minőségi szintre kell lépünk, újabb feladatokat kell megjelölnünk.

Kiemelten fontos a nyersanyagok technológiai kutatása. A földtani és technológiai kutatásoknak szoros kölcsönhatásban kell lenniük (okulva a DCM-nél és Bátaszéken elkövetett hibákból!). A technológiai kutatásoknál eleve figyelembe kell vennünk hazai adottságainkat és nemzetközi munkamegosztás lehetőségeit. Hazánk építőanyagipari technológiai gépipari gyártóbázissal nem rendelkezik. Ezért olyan

földtani-technológiai kutatásokat kell kezdeményezni, amelyek várható eredményei nemzetközi együttműködéssel kialakított, megbízható technológiai berendezésekkel bevezethetők, vagy amelyeknek szellemi eredményei hazai bevezetés indokolatlansága miatt — nemzetközileg értékesíthetők.

Az V. ötéves terv építőanyagipari földtani kutatásaira 233 millió forintot irányzott elő az ÉVM, a KFH-val egyeztetett kutatási tervében. Ez a kutatási előirányzat 80 millió Ft-tal meghaladja a IV. ötéves terv tényleges kutatási teljesítését. E nagy kutatási keret nagy lehetőségeket kínál, de egyúttal nagy felelősséget is ró a földtani kutatást végző intézményekre, a nagyszerű szakembergárdára. A kutatás eddigi eredményeivel alátámasztott véleményem, hogy az építőanyagipar szolgálatában dolgozó földtani kutatók és technológusok sikeresen fogják megoldani a távlati célokat megalapozó V. ötéves tervi kutatási feladatokat is.

Nem szalasztom el az alkalmat, hogy erről a helyről is köszönetet mondjak a Központi Földtani Hivatalnak — külön személy szerint Fülöp József akadémikusnak — azért a támogatásért, amiben eddig részesítette — és remélem a jövőben is részesíteni fogja — az építésügyi földtani kutatást.